

Pitkällä tähtäyksellä Keynes elää ja Krugman saanee Nobelinsa

Paul Krugman, *Peddling Prosperity. Economic Sense and Nonsense in the Age of Diminished Expectations*. W.W. Norton & Co., New York and London 1994. 302 s.

Paul Krugman, MIT:n taloustieteen professori, on poikkeuksellisen monipuolinen ja tuottelias ekonomisti. Krugman tunnetaan muun muassa kansainvälisen kaupan, valuuttakurssiteorian ja talusmaantieteen ansioituneena tutkijana. Hän on ollut ns. strategisen kauppateorian ehkä tärkein kehittäjä 1970-luvun lopulta lähtien (ks. esim. artikkelikokoelma *Rethinking International Trade*, MIT Press 1990). Strateginen kauppateoria kyseenalaistaa perinteisen kauppateorian oletuksen annettuihin tuotannontekijöihin (luonnonvarat, pääoma, työvoima) perustuvan suhteellisen edun yksipuolisesta merkityksestä. Se korostaa tuottavuutta ja teknologista osaamista kansakunnan kilpailukyvyyn lähteenä, mihin voidaan vaikuttaa esimerkiksi koulutus- ja teknologiapolitiikalla. Tällä selitetään myös samojen toimialojen välisen ristikkäiskaupan lisääntymistä, mikä on luonut teoriapohjaa mm. *Michael Porterin* vertailevalle tutkimukselle kansakuntien kilpailueduista.

Krugmanin tuore teos *Vaurauden kaupustelijat (Peddling Prosperity)* ei ole puritaanisen matemaattisesti argumentoiva tutkimus, vaan poleeminen teos taloustieteen menetelmiin nojavan järkipärisen talouspolitiikan puolesta. Se on samalla kansantaloustieteen itsepuolustus ja itsekritiikki.

Krugmanin maalina ovat think-tankeihin pesiytyneet talouspoliittisten ideoiden kaupustelijat ('policy entrepreneurs'). Nämä luovat myyvän mutta yksinkertaisen ajatuksen varaan poliittisen oppirakennelman, jolle he hankkivat edusmiehet politiikan kentältä. Kun sekä republikaanien että demokraattien ehdokkaat ovat alttiita myyville ajatuksille, seurauksena on heiluriliike, josta ei hyvää koidu ainakaan rationaalisen ja sosiaalisesti oikeudenmukaisen talouspolitiikan kannalta. Vaurauden kaupustelijoiden vastinpariksi Krugman nostaa "oikeat" ekonomistit ('professors'), joiden pätevämmät mutta vähemmän dramaattiset politiikkasuositukset nojaavat empiirisesti todennettuihin teorioihin.

Ideakauppiaiden pitkään listaan Krugman sisällyttää muun muuassa *John Kenneth Galbraithin*, *Arthur Lafferin*, *Robert Mundellin* (1970 lähtien), *Lester Thurow'n*, *Ira Magazinerin* ja *Robert Reichin*. Ekonomistien aateisiin pääsevät *John Maynard Keynes* ja *Robert Solow*, keskiluokkaan *Milton Friedman* ja *Martin Feldstein*. Talouspoliitikoista saavat hyväksyttävän arvosanan *Paul Volcker* ja *Alan Greenspan*, samoin *Jimmy Carter* ja *George Bush* (!).

Krugmanin avu moneen kollegaansa verrattuna on iskevä sanankäyttö. Kuiva mutta mehukas huumori siivittää tarinaa. Kuvaus presidentti *Clintonin* talouspolitiikan perusteista on riemastuttava, vaikka kritiikkiin ei kaikilta osin yhtyisikään. Krugman on ankara tarinaniskijä, *Peddling Prosperity* taloustieteen *Turhuuksien rovio*.

Konservatismiin läpimurto ja tilinpäätös

Krugmanin teos on katsaus taloustieteen ja talouspolitiikan sekä ekonomistien ja poliitikkojen väliseen vuorovaikutukseen vuodesta 1973 nykypäivään. Kirja jakautuu kolmeen näytökseen.

Ensimmäisessä näytöksessä kuvataan konservatismiin - eurooppalaisin termein uusliberaalin talousajattelun - ideologista läpimurtoa 1970-luvulla. Milton Friedmanin monetarismi kielsi keynesiläisen ajattelun mukaisen aktiivisen finanssi- ja rahapolitiikan mielekkyyden, mikä muokkasi maata vaatimuksille valtion roolin supistamisesta taloudessa. Seuraavaksi Friedman ryhtyi Phillipsin käyrän analyttiseen kritiikkiin, mikä stagflaation eli yhtä aikaa lisääntyvän työttömyyden ja inflaation maailmassa murensi edelleen aktiivisen talouspolitiikan perusteita. Lopullisen iskun Keynes sai, näin oletettiin, kun rationaalisten odotusten koulukunta *Robert Lucasin* johdolla pyrki osoittamaan, että valtiiovallan kaikenlainen puuttuminen talouden toimintaan on haitallista, koska talouden toimijat nopeasti sopeuttavat käyttäytymisensä politiikan muutoksiin ja tekevät siitä tehontota.

Siinä missä Friedman ja Lucas ovat Krugmanin mielestä kaikkesta huolimatta vakavasti otettavia ekonomisteja, tarjonnan taloustiede oli pelkkää humpuukia. Lafferin käyrän nimellä tunnettu ajatus siitä, että veroasteen noustessa riittävän korkealle valtion saama verokertymä alkaa tosiasiaassa laskea, koska taloudellinen toimeliaisuus vähenee, muodostaa tarjonnan taloustieteen ytimen. Siihen nojautuen saatiin väittää, että veroleikkaukset lisäävät automaattisesti taloudellista kasvua niin, ettei syntyvästä budjettivajeestakaan tarvitse välittää. Ylipäänsä tarjonnan taloustiede ei usko(nut) kysynnän säätelyyn, vaan pitää lähinnä tarjontatekijöitä - verotusta, palkkatasoa, sääntelyä - taloudelliseen kehitykseen vaikuttavina tekijöinä.

Krugman nimeää tarjonnan taloustieteen oppi-isäksi Robert Mundellin, joka tunnetaan 1960-luvun alusta myös optimaalisen valuuttalueen teorian toisena kehittäjänä. Aposteleista tärkeimmät olivat Lafferin lisäksi *Wall Street Journalin* päätoimittajat. Tarjonnan taloustieteen edustajat eivät yleensä olleet ekonomisteja, vaan ideakauppiaita (joihin myös vuoden 1970 jälkeinen Mundell lasketaan). Republikaani George Bush kuvasi koulukuntaa vuoden 1980 esivaalien aikaan "voodoo-taloustieteksi".

Kuten tunnettua, konservatiivinen talousajattelu löi itsensä poliittisesti läpi vuonna 1980 *Ronald Reaganin* vaalivoiton myötä. Monetarismi ei pitkään elänyt, sillä Yhdysvaltain keskuspankki Federal Reserve vastaa rahapolitiikasta, eikä se koskaan lämmennyt ajatukselle (joskin käytti sitä hyväkseen). Sen sijaan tarjonnan taloustiede saavutti merkittäviä ideologisia voittoja kilpailun, deregulaation ja veronalennusten muodossa.

Mikä on konservatismiin tilinpäätös, kysytään toisessa näytöksessä. Sosiaaliliberaaliksi tunnustautuva Krugman ei anna siitä kovin mairittelevaa arvosanaa. Kilpailun ja deregulaation eteneminen on ollut pysyvin myönteinen saavutus.

Kasvua veronalennukset eivät lisänneet, mutta eivät toisaalta hidastaneetkaan. Yhdysvaltain selviytymistä lamakausista kohtuullisen ehjin nahoin Krugman pitää Federal Reserven ansiona.

Konservatismiin suurin saavutus ei ollutkaan kasvun nopeuttaminen, vaan tuloerojen lisääminen. Krugman toteaa, että Reaganin-Bushin valtakaudella rikkaat rikastuivat, köyhät köyhtyivät, ja keskiluokka ei liikkunut juuri kumpaankaan suuntaan. Suurituloisin prosentti väestöstä kääri pussiinsa 70 prosenttia koko väestön saamasta lisätulosta vuosina 1977-89. Vaikka amerikkalaisperheiden keskimääräinen tulotaso nousi 11 prosenttia, kasvoi keskivertoperheen (mediaani) tulotaso vain 4 prosenttia vuosina 1977-89 johtuen suuritulo-

sille ohjatuista veronalennuksista. Krugmanin metodologia ei ole vallankumouksellinen, mutta analyttisyydessään esikuvallinen - numerotaidottomuudesta ei ole tietoaakaan.

Tarjonnan taloustieteen suurin yksittäinen monumentti on kuitenkin Yhdysvaltain valtava budjettivaje. Sen annettiin kertyä, kun oletettiin oikean opin mukaisesti, että veronalennukset lisäävät aktiviteettia niin paljon, että tämä kompensoi veroalen vaikutuksen. Yllättäen näin ei kuitenkaan käynyt. "Reagan on syyllinen", kirjoittaa Krugman, "mutta onko kyseessä törkeä rikos vai pelkkä väärinkäytös?". Krugman ei silti yhdy siihen kuoroon, joka pitää budjettivajetta suunnattomana katastrofina. Se on hänen mukaansa kasvua hidastava rasite, mutta ei sietämätön taakka.

Keynesiläisyyden vastaisku

Kolmannessa näytöksessä perustellaan sitä, miksi Keynes on pitkällä tähtäyksellä yhä elossa. Krugmanin mukaan konservatismi ideat olivat taloustieteessä menettäneet otteensa jo 1980-luvun puoliväliin mennessä, vaikka ne talouspolitiikassa jylläsivätkin vielä pitkään. Rationaalisten odotusten koulukunta ja monetaristit olettivat, että markkinat automaattisesti, ennemmin tai myöhemmin, korjaavat suhdannevaihtelut. Uuskeynesiläinen näkemys kaatoi tämän Friedmanin ja Lucasin teesin korostaen sitä, että kuluttajien ja tuottajien toiminta on useimmiten lähes, mutta ei aivan rationaalista, mikä on lopulta yksittäiselle toimijalle järkevintä. "Mikä näyttää kovin epärationaliselta lopputulokselta, johtuu epätäydellisesti toimivien markkinoiden ja vain lähes rationaalisesti toimivien yksilöiden yhteisvaikutuksesta."

Krugman ei ryhdy tämän nojalla velkaelvytyksen kannattajaksi. Kuitenkin hänen mukaansa Keynesin esittämä analyysi taloudellisen laman syntymekanismista on edelleen pääpiirteissään oikea: laman syntyyn vaikuttavat ratkaisevasti näkymättömän käden

epäonnistuminen koordinaatiotehtävässään ja yleisön pyrkimys varastoida käteistä rahaa.

Tämä puolestaan johtuu suurelta osin palkkojen ja hintojen suhteellisesta joustamattomuudesta, vaikka laman synty havaittaisiinkin (rationaalisten odotusten koulukunnan perusväite). Näin ollen valtion toimenpiteet, erityisesti rahan tarjonnan lisääminen, voivat estää laman syntymistä.

Rahapolitiikan lisäksi Krugman pohtii valtion roolia kaupp- ja teollisuuspolitiikassa. Liikkeelle lähdetään kahdesta taloustieteen "uudehkosta" oivalluksesta. Ensimmäinen on QWERTY-taloustiede (kirjoituskoneesta), joka *Alfred Marshallin* hengessä korostaa markkinoiden epätäydellisyyttä ja historiallisen sattuman merkitystä. Toinen on strateginen kauppateoria, joka on QWERTY:n sovellutus kaupp- ja teollisuuspolitiikkaan. Sen mukaan valtion teollisuuspolitiikalla eli oikein kohdennetuilla tukiaisilla voidaan luoda kilpailuetuja omalle teollisuudelle ja saavuttaa kansantaloutta hyödyttäviä läpimurtoja strategisilla toimialoilla. Esimerkkinä tästä on Airbus-yhtiön saama tuki.

Vaikka Krugman itse on strategisen kauppateorian tunnetuin kehittäjä, hän ei yleisesti ottaen hyväksy sen soveltamista politiikkaan. Syy käy ilmi Krugmanin artikkelista vuonna 1987: "The fundamental problem of industrial targeting and resource allocation ... is a sadder but wiser argument for free trade as a rule of thumb in a world whose politics are as imperfect as markets".

Krugman kutsuukin strategisiksi kauppiaksi ("strategic traders") niitä ideoiden kaupustelijoita, jotka ovat hyödyntäneet strategisen kauppateorian argumenttia puhtaasti poliittisiin tarkoituksiin. Tulilinjalla ovat erityisesti Clintonin hallinnon työministeri *Robert Reich* (ex-Harvard) ja talusasiantuntijoiden neuvoston puheenjohtaja *Laura Andrea Tyson* (ex-Berkeley). Clintonin hallinnon talous- ja teollisuuspolitiikan Krugman ampuu alas välistä niin järeällä tykistöllä, että tämä panee kysymään

kuinka paljon asiaan on vaikuttanut se, ettei Krugman itse sopinut avustajakaartiin.

Ideologinen heiluri on liikahtanut oikealta vasemmalle, ja Krugmanin mielestä potentiaalisesti yhtä vaarallisin seurauksin (kauppasota, virheinvestoinnit) kuin aiemmin. Strategiset kauppiaat edustavat 1990-luvulla samaa helpoheikkien koulukuntaa kuin tarjonnan taloustiede vuosikymmen aikaisemmin.

Uuteen keynesiläisyyteen Krugman sen sijaan luottaa. Sitä OECD-maailmassa tosiasiassa harjoitettiin läpi 1980-luvun, EMS-kokeilua lukuunottamatta. Yhdysvaltain talousvaikeuksiin Krugman esittää sosiaaliliberaalia ohjelmaa, joka ratkoo kahta ongelmaa: hidasta tuottavuuden kasvua ja lisääntyvää köyhyyttä.

Pieni avoin talous ei istu Krugmanin kaavaan

Krugmanin sinänsä mainio kirja on sangen USA-sidonnainen. Pienen avoimen talouden näkökulmasta moni asia näyttää toisenlaiselta kuin suhteellisen vähän ulkomaankauppaa käyvältä Yhdysvalloista. Mahdollisuudet keynesiläisen raha- ja finanssipolitiikan toteuttamiseen ovat USA:ssa ratkaisevasti paremmat kuin pienessä avoimessa taloudessa, joka vapaiden pääomaliikkeiden maailmassa alati taspainoilee valuuttakurssin ja korkotason välillä. Federal Reserven liikkumavara säädellä kotimaista korkotasoa on toinen kuin Suomen Pankin, koska dollarin kurssimuutosten haitat ovat pienet verrattuna markan kurssivaihtelun haittoihin.

Rahaliitto näyttäytyy samoista syistä vähemmän mielekkäältä tavoitteelta Atlantin toiselta rannalta katsoen, vaikka Krugmanin kritiikissä onkin paljon perää. Ilman käyttäytymismallien muuttumista joustavammiksi ei rahaliiton jäsenyys ole mielekäs tavoite.

Kansainvälisen talouden laadullinen muutos - pääoman vapaa liikkuvuus, suorien

sijoitusten voimakas kasvu, suuryritysten globaalit strategiat - ei näy pelkistä kauppatilastoista, joihin teoksessa viitataan. Kilpailukyvyn perustekijät eivät myöskään ole samat kuin 1840-luvulla, kuten Krugman kärjistäen antaa ymmärtää.

Ahon-Viinasen hallitus ei Krugmanin analyyysin perusteella ole harjoittanut konservatiivista talouspolitiikkaa, lukuunottamatta vuonna 1991 käynnistynyttä lyhytaikaista ecu-sidosta, joka oli jatkoa sinipunahallituksen kovan markan monetarisille. Keynesiläistä korkeelvytystä on sittemmin harjoitettu niin paljon kuin Suomen Pankin sielu on sietänyt. Budjettivajeet ovat merkinneet 50-70 miljardin vuosittaista velkaelvytystä, mikä on ollut liikaa. Kansalaisten suoranaiset tuloerot eivät tuoreen tutkimuksen mukaan ole kasvaneet, siitä ovat sosiaaliturva ja kiristynyt verotus pitäneet huolen, mutta työttömyyden aiheuttamat tulonmenetykset ovat kyllä lisänneet eriarvoisuutta.

Krugmanin talousteoreettisesti kiinnostavin tuotanto liittyy kauppateoriaan, talousmaantieteeseen ja valuuttakursseihin. Peddling Prosperity on osin hänen aikaisemman tuotantonsa popularisointia ja soveltamista amerikkalaiseen taluskeskusteluun. Pitkällä tähtäyksellä Krugman saanee taloustieteen Nobelinsa - ei ehkä tämän kirjan ansiosta, mutta ei myöskään siitä huolimatta.

Krugmanin kirja ei johda taloustieteen paradigman muutokseen, koska se on jo tapahtunut, minkä kirja perustelee hyvin. Kyse on Keynesin paluusta aikaisempaa paremmilla argumenteilla.

Friedman näyttää lyöneen Keynesin vain lyhyellä tähtäyksellä. Poliitiikan viive talusteorian kehitykseen nähden synnytti pitkän kauden ilman yhtä vallitsevaa talouspoliittista paradigmaa.

Keisarilla ei yhtäkkiä ollutkaan vaatteita. Eläköön siis keisarin uudet (vanhat?) vaatteet.

Olli Rehn